

اخبار قزوین

در روزنامه ایران

۱۲۹۵ - ۱۳۰۵ هجری خورشیدی

جلد اول

به کوشش

مهرزاد پرهیزکاری

شهرداری قزوین

سازمان نوسازی و بهسازی شهر قزوین

۱۳۹۳

فهرست

۷	پیش‌گفتار
۹	مقدمه
۱۵	سال اول (از شماره ۱ به تاریخ ۹ آبان ۱۲۹۵ / ۴ محرم ۱۳۳۵ تا شماره ۱۴۱ به تاریخ ۱۰ آبان ۱۲۹۶ / ۱۵ محرم ۱۳۳۶)
۱۱۷	سال دوم (از شماره ۱۴۲ به تاریخ ۱ آذر ۱۲۹۶ / ۱ صفر ۱۳۳۶ تا شماره ۳۳۳ به تاریخ ۳۰ آبان ۱۲۹۷ / ۱۷ صفر ۱۳۳۷)
۲۰۳	سال سوم (از شماره ۳۳۴ به تاریخ ۲ آذر ۱۲۹۷ / ۱۹ صفر ۱۳۳۷ تا شماره ۵۶۲ به تاریخ ۳ آذر ۱۲۹۸ / ۲ ربیع‌الاول ۱۳۳۸)
۲۸۵	سال چهارم (از شماره ۵۶۳ به تاریخ ۴ آذر ۱۲۹۸ / ۳ ربیع‌الاول ۱۳۳۸ تا شماره ۷۸۶ به تاریخ ۳۰ آبان ۱۲۹۹ / ۱۱ ربیع‌الاول ۱۳۳۹)
۳۷۱	سال پنجم (از شماره ۷۸۸ به تاریخ ۹ آذر ۱۲۹۹ / ۲۰ ربیع‌الاول ۱۳۳۹ تا شماره ۱۰۲۶ به تاریخ ۸ آذر ۱۳۰۰ / ۲۹ ربیع‌الاول ۱۳۴۰)
۴۳۷	سال ششم (از شماره ۱۰۲۷ به تاریخ ۹ آذر ۱۳۰۰ / ۱ ربیع‌الثانی ۱۳۴۰ تا شماره ۱۲۶۱ به تاریخ ۳۰ آبان ۱۳۰۱ / ۲ ربیع‌الثانی ۱۳۴۱)
۴۸۱	سال هفتم (از شماره ۱۲۶۲ به تاریخ ۱ آذر ۱۳۰۱ / ۳ ربیع‌الثانی ۱۳۴۱ تا شماره ۱۴۸۹ به تاریخ ۱ آذر ۱۳۰۲ / ۱۴ ربیع‌الثانی ۱۳۴۲)
۵۵۱	سال هشتم (از شماره ۱۴۹۰ به تاریخ ۴ آذر ۱۳۰۲ / ۱۶ ربیع‌الثانی ۱۳۴۲ تا شماره ۱۷۲۰ به تاریخ ۵ آذر ۱۳۰۳ / ۲۹ ربیع‌الثانی ۱۳۴۳)
۵۸۳	سال نهم (از شماره ۱۷۲۱ به تاریخ ۶ آذر ۱۳۰۳ / ۱ جمادی‌الاول ۱۳۴۳ تا شماره ۱۹۶۱ به تاریخ ۵ آذر ۱۳۰۴ / ۵ جمادی‌الاول ۱۳۴۴)
۶۴۱	سال دهم (از شماره ۱۹۶۲ به تاریخ ۲ آذر ۱۳۰۴ / ۶ جمادی‌الاول ۱۳۴۴ تا شماره ۲۲۴۸ به تاریخ ۱۸ آبان ۱۳۰۵ / ۴ جمادی‌الاول ۱۳۴۵)
۷۰۷	پیوست
۷۱۳	نمایه

پیشگفتار

اخبار قزوین در روزنامه ایران را می‌توان به گونه‌ای مجلد دوم کتاب اخبار قزوین در روزنامه وقایع اتفاقیه... (که اخبار مربوط به سال‌های ۱۲۶۷ تا ۱۳۲۶ هجری قمری را دربر می‌گرفت و وقایع دوره قاجار را تا ابدای مشروطه ارائه می‌نمود) دانست. این کتاب شامل گردآوری اخبار رویدادهای دهه‌ی بعد از مشروطه در خصوص قزوین است.

دهه‌ی مذکور که او سال ۱۲۸۵ هجری خورشیدی آغاز و به سال ۱۳۰۵ ختم می‌گردد از مهمترین دوره‌های تاریخ معاصر ایران به شمار می‌آید. اخبار این سال‌ها به جهت وقایع جنگ بین‌الملل اول و اشغال ایران توسط دولت‌های روس و انگلیس، کودتای رضاخان و تغییر سلطنت از خاندان قاجار به پهلوی و اثرات ناشی از وقایع مذکور از حساسیت خاصی برخوردار است. همچنین پایه‌گذاری و تحولات عمده تشکیلات دولتی، اطلاعات مهمی را از اوضاع معاصر ایران به دست می‌دهد.

خبرهای مندرج در کتاب حاضر، در ادامه‌ی وقایع دوره قاجار (کتاب اخبار قزوین در روزنامه وقایع اتفاقیه...) روند تغییرات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و ناآرامی‌های کالبدی شهر را ترسیم نموده و علل و آثار آن را آشکار می‌سازد. مجموعه اخبار قزوین با هدف تولید منابع اطلاعاتی در خصوص پیشینه‌ی قزوین گردآوری شده و می‌توان امیدوار بود با استفاده از اطلاعات گردآوری شده، گام بلندی در جهت شناخت شهر برای درک بهتر و ترسیم آینده آن برداشته شود.

این مجلد از مجموعه اخبار قزوین حاصل تلاش آقای مهرزاد پرهیزکاری و حمایت شهردار محترم شهر قزوین: آقای مهندس نصرتی، اعضای محترم شورای اسلامی شهر قزوین و اعضای محترم هیئت مدیره سازمان نوسازی و بهسازی شهر قزوین و همکاران این سازمان است؛ لذا بدینوسیله از ایشان کمال تشکر و قدردانی را دارم.

علیرضا خزائلی

مدیرعامل سازمان

نوسازی و بهسازی شهر قزوین

مقدمه

مجموعه‌ی پیش رو گردآوری اخبار مربوط به قزوین از روزنامه ایران است که اولین شماره آن در تاریخ ۴ محرم ۱۳۳۵ هجری قمری (۹ عقرب ۱۲۹۵ خورشیدی / اول نوامبر ۱۹۱۶) منتشر گردید. این روزنامه را باید به نوعی در ادامه‌ی روزنامه ایران که توسط اعتمادالسلطنه در زمان سلطنت ناصرالدین شاه منتشر می‌گردید دانست که پس از اعتمادالسلطنه، به ایران سلطانی و ایران دارالخلافه باهره تغییر نام یافته بود. اگرچه این روزنامه توسط دولت طبع نمی‌شد اما با توجه به کمک‌های مالی دولت، روزنامه ایران را باید روزنامه‌ای نیمه رسمی دانست.

روزنامه ایران در سال نخست به صورت هفته‌ای سه شماره در روزهای دوشنبه، چهارشنبه و جمعه طبع و نشر می‌گردید. سپس شماره‌های روزنامه به پنج روز در هفته به جز روزهای شنبه و سه‌شنبه افزایش یافت و نهایتاً در تمامی ایام هفته منتشر می‌گشت.

نخستین مدیر مسئول روزنامه ایران سیدحسین اردبیلی بود که پس از درگذشت به سال ۱۳۳۶ قمری مدیریت روزنامه به میرزا محمد ملک‌زاده واگذار شد. در این دوره ملک‌زاده از کمک‌های برادرش محمدتقی ملک‌الشعراى بهار در انتشار روزنامه سود می‌جست و مقالات ملک‌شعراى بهار را در شماره‌های این دوره به کرات می‌توان دید. سردبیر و مدیران بعدی روزنامه ایران میرزا علی‌اکبر خراسانی، میرزا اسماعیل یگانی و زین‌العابدین رهنما بودند. در زمان مدیریت رهنما، در پایان ۱۳۰۱ خورشیدی روزنامه ایران با قطع دریافت کمک‌های دولتی تبدیل به روزنامه‌ای مستقل گردید. از ویژگی‌های بارز روزنامه ایران می‌توان به انتشار بی‌وقفه آن در طول ۱۰ سال از مهمترین دوران تحولات سیاسی و اقتصادی تاریخ معاصر ایران اشاره نمود که شاید از این نظر در نوع خود بی‌نظیر باشد.

گردآوری موجود از روی تصاویر تهیه شده از روزنامه‌ها که توسط مرکز اسناد و کتابخانه ملی ایران به صورت لوح فشرده منتشر شده^۱ تدوین گردیده و برخی از شماره‌هایی که از روی لوح خوانده نمی‌شد با مراجعه‌ی مستقیم به کتابخانه ملی و کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران تکمیل گردید.

انتخاب روزنامه ایران برای گردآوری اطلاعات مربوط به قزوین علاوه بر معیارهای سه‌گانه^۲ ضمن هم‌سانی با روزنامه‌های مورد مطالعه قبلی^۳ که روایت یک‌دستی از وقایع ارائه می‌نماید، بر اساس ارزش‌های خبری و اطلاعاتی روزنامه، و زمان انتشار آن بوده که پس از وقفه در انتشار روزنامه‌های دولتی و بی‌نظمی‌های دوره مشروطه، با اسلوبی مشابه روزنامه‌های قبلی ایران، تسلسل خبرهای ایران را روایت می‌کند.

روش گردآوری مطالب تفاوت چندانی با اخبار قزوین در روزنامه وقایع اتفاقیه... نداشته اما در تدوین به جهت کاهش حجم کتاب، از درج مطالب مربوط به تهران که به دلیل وجود نام دروازه قزوین در دایره مطالعه قرار گرفته، احتراز شده است. همچنین دقت مطالعه و تدوین گردآوری پژوهش حاضر از نظر کیفی ارتقاء پیدا کرده است. ارتقای کیفی گردآوری حاضر به علت کنترل‌های متعددی بوده که سعی بر تطابق کامل کتاب با متن اصلی و کاهش اشتباه بوده است. این کنترل شامل هشت مرحله بازخوانی و مطابقت متن و تاریخ خبرها پس از مطالعه و تایپ اخبار بوده که به شرح ذیل انجام پذیرفته است:

- ۱- کنترل متن تایپ شده با روزنامه هنگام بازخوانی کامل روزنامه و بازیابی خبرهای جا افتاده.
- ۲- کنترل متن تایپ شده خبرهای جا افتاده در مرحله اول با متن روزنامه.
- ۳- کنترل تاریخ‌ها و تصحیح تاریخ‌های اشتباه درج شده در روزنامه.
- ۴- کنترل نهایی متن تایپ شده از نظر پاراگراف‌بندی و حذف متون اضافی و انتقال متون دروازه قزوین تهران به پیوست
- ۵- کنترل متن صفحه‌بندی شده با متن تایپ شده جهت جلوگیری از افتادگی‌های احتمالی.
- ۶- کنترل متن صفحه‌بندی شده با متن روزنامه.
- ۷- کنترل متن صفحه‌بندی شده با متن غلط‌گیری.
- ۸- مطالعه و کنترل نهایی متن هنگام تهیه نمایه.

بر این اساس روزنامه دو مرتبه به طور کامل مطالعه شده و چهار مرتبه نیز متن کتاب بازخوانی شده است.

۱- لوح فشرده روزنامه ایران از ۴ محرم ۱۳۳۵ ق تا ۶ ربیع‌الاول ۱۳۴۵ ق، زیر نظر سیدفرید قاسمی (تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۱۳۸۹).

۲- معیارهای انتخاب منابع را می‌توان به شرح زیر بیان نمود:

الف- مجموعه روزنامه خبری و ملی باشد ب- مجموعه روزنامه کامل باشد ج- مجموعه‌های مختلف دارای تسلسل زمانی باشند.

۳- روزنامه وقایع اتفاقیه، روزنامه دولت علیه ایران، روزنامه ایران، روزنامه ایران سلطانی و روزنامه دارالخلافه باهره.

با تمام این اوصاف ادعا بر این نیست که متن فاقد اشتباه است چرا که چاپ نامناسب برخی از صفحات امکان خواندن را بسیار سخت و بعضاً ناممکن می‌نمود به خصوص در مورد اسامی خاص و واژگان مهجور که تصمیم‌گیری را جهت نگارش صحیح با اشکال مواجه می‌نمود. به عنوان مثال در برخی موارد امکان تشخیص نه تنها از یکدیگر امکان پذیر نبود (انر که اثر هم خواند می‌شد) با این حال سعی شده با بهره‌گیری از فرهنگ واژگان متعدد این اشتباهات به حداقل برسد.

جهت آشنایی با روش و استفاده بیشتر از متن ذکر نکات ذیل را لازم می‌داند:

- هدف از گردآوری و تدوین این کتاب، تولید منابع مطالعاتی در خصوص قزوین است. این کتاب بخشی از مجموعه‌ای اخبار قزوین است که سعی در ارائه بخشی از رویدادهای قزوین در روزنامه‌ها از ابتدای نشر روزنامه (دوره قاجاریه/ سال ۱۲۶۷ هجری قمری) تا پایان دهه ۳۰ شمسی است که بخش اول آن با عنوان اخبار قزوین در روزنامه وقایع اتفاقیه روزنامه دولت علیه ایران... منتشر شده است. بخش سوم، خبرهای پس از سال ۱۳۰۵ خورشیدی را گردآوری خواهد نمود. همچنین این مجموعه با مجموعه‌های دیگری که اطلاعات قزوین را در سفرنامه‌ها و متون تاریخی گردآوری خواهد کرد کامل می‌شود و منابع اطلاعاتی جامعی را در رابطه با قزوین ارائه خواهد نمود. جلد اول کتاب اوصاف قزوین در سفرنامه‌ها خاطرات و جغرافیای تاریخی در سال ۱۳۹۱ چاپ و مجلدات بعدی آن نیز آماده چاپ است.

- خبرها بر اساس کلیدواژه‌ی قزوین انتخاب شده‌اند. بنابراین هرکجا در اخبار نام قزوین یا قزوینی آمده خبر یا اعلان و یا مطلب، جهت تدوین و درج، انتخاب شده است.

- از تدوین مطالب و خبرهایی که دارای واژه «دروازه قزوین» یا «خیابان دروازه قزوین» (واقع در تهران) بوده پرهیز شده و فهرست اخبار و شماره روزنامه‌های دارای آگهی با مضمون مذکور، به پیوست منتقل شده است.

- خبر نرخ بروات چنانچه در طول یک ماه (قمری) ثابت مانده باشد از تکرار خبر خودداری شده و شماره و تاریخ آنها در حاشیه آمده است.

- اعلاناتی که تکرار شده‌اند، یک مورد درج و به شماره مابقی در حاشیه اشاره شده است. در این حالت شماره تمامی روزنامه‌ها به همراه تاریخ آخرین آگهی در پانویس آمده است. نکته قابل توجه اینکه تکرار برخی از آگهی‌ها کامل نشده و لذا تعداد شماره‌های اشاره شده ممکن است با شماره سری آگهی برابر نباشد.

- متن اخبار دقیقاً مطابق اصل خبر و بدون تغییر اقتباس شده است. بر این اساس تدوین خبرهای کتاب مطابق نگارش روزنامه انشاء شده است و غلط‌های املائی متن روزنامه نیز تصحیح نشده‌اند. به عنوان مثال می‌توان به واژگانی مانند چهارک (صحیح: چارک)، هراج

(صحیح: حراج)، چاغی (صحیح: چاقی)، شلوق (صحیح: شلوع)، گزاردن (صحیح: گذاردن)،
برخواست (صحیح: برخاست)، گذارش (صحیح: گزارش)، ناخون (صحیح: ناخن)، خورد کردن
(صحیح: خرد کردن)، زرت (صحیح: ذرت)، مستقلات (صحیح: مستغلات)، حرج و مرج
(صحیح: هرج و مرج)، خواموش (صحیح: خاموش) و ... اشاره کرد.

برخی از واژگان نیز به صورت مختلف در روزنامه درج شده‌اند: نوغان، نوقان... باطالیون،
باطلیون، باتلیون... کمیسیون، کمسیون... میلیون، ملیون... اتومبیل، اتوموبیل... آتروپلان،
آیروپلان، آیرپلان... و ...

- در نگارش متن، حرف گاف و الف که در رسم الخط قدیم بدون سرکش بوده تصحیح
شده‌اند. اما موارد دیگر مانند ه به جای ای نسبت (خانه به تناسب جمله، خانه‌ای خوانده
می‌شود) و جمع کلماتی که به ه ختم شده‌اند (خانه‌ها به صورت خانها آمده است) به همان
صورت آمده‌اند.

- چنانچه در متن اصلی علامت ایضاً برای تکرار کلمات به کار رفته در تدوین از خود واژه
استفاده شده است.

- قسمت‌هایی از اخبار (خصوصاً در ستون اول و آخر) به صورت ناقص چاپ شده‌اند و
کلمات کامل نیستند همچنین بعضی کلمه یا حرفی از یک واژه در متن جا افتاده است، در این
حالت با افزودن حرف یا کلمه چاپ نشده در داخل [] سعی شده تا واژه کامل و جمله قابل
فهم گردد. استفاده از [...] به این مفهوم است که کلمه‌ای چاپ نشده و یا ناخوانا بوده است.
بر این اساس تمامی حروف و کلماتی که داخل [] قرار دارند توسط گردآورنده افزوده شده‌اند.
- چنانچه در متن روزنامه [] وجود داشته برای جلوگیری از اشتباه به () تبدیل شده است.
- در متن واژگان مجهور بسیاری به کار رفته است که نیاز به آگاهی کافی برای معنی دارد.
این واژگان به همان صورت اصلی اقتباس شده و معنی نشده‌اند. همچنین بعضاً از کلماتی
استفاده شده است که دارای اساس صحیح دستوری نیستند و بنابراین با مشکل معنی
می‌شوند. مانند جبران که بر اساس جمع فارسی جبر درست شده و به معنی جابران بکار رفته
است. (ولی در ظاهر ممکن است جبران خوانده شود)

- برای کنترل صحت واژگان مجهور از لغت‌نامه دهخدا، فرهنگ فارسی معین و سایت
واژه‌یاب^۱ (www.vajehyab.com) استفاده شده است.

- در گردآوری، تمامی خبرهای مندرج مربوط به قزوین انتخاب شده‌اند. این خبرها به
صورت کامل نقل شده اما خبرهای طولانی که بخشی از آن مربوط به قزوین نیست خلاصه
شده است. در این حالت خبر به اندازه‌ای خلاصه شده تا مفهوم آن از دست نرود.

۱- قبل از استفاده از سایت، معنی تعدادی از لغات مجهور با لغت‌نامه دهخدا مقایسه گردید و از استناد این سایت اطمینان حاصل شد.

- در متن کتاب اگر ... به کلمه قبل خود چسبیده باشد (مانند...) بدین معنا است که بخشی از خبر توسط گردآورنده حذف شده است؛ و اگر ... از کلمه ماقبل دارای فاصله باشد (مانند ...) متعلق به متن اصلی روزنامه است. در حالت اول چنانچه خبری با ... شروع شده باشد به این معنی است که خبر پیشینه‌ای داشته که بی‌ارتباط به قزوین است. چنانچه ... در وسط متن آمده باشد نمایانگر حذف بخشی از خبر بی‌ارتباط با قزوین بوده و در صورتی که ... در آخر خبر آمده باشد نشان از ادامه خبر، بی‌ارتباط با قزوین دارد.

- تمامی تاریخ‌ها از خود روزنامه استخراج شده و در صورت نیاز بر اساس کتاب‌های «تقویم تطبیقی یک صد و چهل و یک ساله ایران»^۱ و «تقویم یکصد و پنج ساله تطبیقی»^۲ تصحیح شده‌اند. در این صورت تاریخ مندرج در روزنامه در پانویس ذکر شده است.

- در تاریخ‌گذاری به جهت سهولت درک زمان واقعه، اسامی قدیمی بروج (حمل، ثور، ... حوت) به اسامی مورد استفاده حال حاضر (فروردین... اسفند) تبدیل گردیده‌اند. اسامی ماه‌های قمری نیز که در روزنامه‌ها به صور مختلف ضبط شده (جمادی‌الثانی/ جمادی‌الآخر) یک‌سان شده است. نام ماه‌های میلادی، بر اساس تلفظ فرانسه که در خود روزنامه‌ها بکار رفته تنظیم شده است. اسامی ماه‌ها و بروج که در متن اصلی اخبار به کار رفته‌اند، به همان شکل حفظ شده‌اند.

- تمامی پانوشت‌ها از گردآورنده است.

- نمایه، شامل اسامی اشخاص، اماکن جغرافیایی و بناها، اقوام و... می‌باشد که با توجه به رویکرد خاص مجموعه، نمایه‌ی واژگان مرتبط با قزوین دارای جزئیات بیشتری است. همچنین سه واژه آتش‌سوزی، زلزله و سیل، به دلیل اهمیت رخ‌داد، به نمایه افزوده شده‌اند.

- نمایه اشخاص بر اساس اسم‌اشهر مرتب شده است. در دوره مورد مطالعه (۱۲۹۵-۱۳۰۵ ش) برخی از اشخاص دارای نام خانوادگی و برخی نیز همچنان با لقب خود نامیده می‌شوند. برخی نیز با هر دو عنوان (نام خانوادگی و لقب) نامیده شده‌اند که سعی شده در نمایه یک‌سان گردند. در این صورت عنوان‌اشهر در نمایه دارای شماره صفحه بوده و دیگری به عنوان‌اشهر ارجاع داده شده است. در خصوص اسامی یکسان یا مشابه که قطعیت لازم جهت تعلق به شخص واحد حاصل نشده اسامی به صورت مجزا در نمایه آمده‌اند. همچنین در برخی موارد که در روزنامه امکان تطابق اسم و لقب وجود نداشته نام و لقب تحت یک عنوان جمع نگشته است.

۲- حسام سرلئی، تقویم تطبیقی یکصد و چهل و یک ساله ایران (تهران: زوار، بی‌تا).

۳- احمد نجم‌آبادی، تقویم یکصد و پنج ساله تطبیقی (بی‌جا: شرکت سهامی تحریر ایران، ۱۳۳۴).

- ترتیب نمایه طوایف، اسامی جغرافیایی و ابنیه بر اساس گونه‌بندی صورت گرفته است. اسامی کشورها، سرزمین‌ها، شهرها و ولایات، به صورت مستقیم و اسامی روستاها، رودها، کوه‌ها و بناها با گونه‌بندی در نمایه آمده است.

در خصوص دسته‌بندی اسامی نام روستا برابر محدوده و منطقه آن روستا در نظر گرفته شده است مثلاً منظور قریه ینگ‌امام در نمایه صرفاً خود قریه نیست بلکه اراضی اطراف و منطقه آن نیز مد نظر بوده است.

- چنانچه اسامی با املاء نزدیک به هم در متن نوشته شده بودند املایی که دارای فراوانی بیشتری در متن بوده در نمایه آورده شده است و از بازنویسی بقیه خودداری شده است. در پایان از تمام کسانی که در پدید آمدن این اثر با یاری و حمایت خود مشارکت داشته‌اند تشکر می‌نمایم: آقای مهندس نصرتی، شهردار محترم قزوین و آقای مهندس خزانلی مدیرعامل محترم سازمان نوسازی و بهسازی قزوین که با اشتیاق و علاقه از پژوهش حاضر حمایت نمودند، آقای آرش رشوند، معاونت، خانم‌ها قاسمی و یوسفی (کارشناسان مرتبط پروژه) و دیگر همکاران سازمان نوسازی و بهسازی در بخش‌های مختلف؛ اعضای محترم شورای اسلامی شهر و هیئت مدیره سازمان نوسازی و بهسازی قزوین، همچنین از خانم نسرین نظری خاکشور، خانم بتول صحراکاران و خانم مهران آشوری کمال تشکر را دارم. امید دارم این کتاب گامی در عرصه‌ی تولید منابع شناخت قزوین، و گسترش پژوهش‌های بنیادین برداشته و امکان تکمیل بخش‌های بعدی مجموعه در آینده نزدیک فراهم آید.

مهرزاد پرهیزکاری
۲۵ مرداد ۱۳۹۳